

1 HEVOSET SUOMESSA

1.1 HEVOSET KASVUKESKUKSISSA

Sanna Mäki-Tuuri ja Anne Laitinen

Hevosala on kasvanut voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Samalla hevonen on siirtynyt maaseudulta lähemmäs asutuskeskuksia ja taajamia, joissa suurin osa hevosenomistajista nykyisin asuu. Hevosihmisille kyseessä on harrastaminen ja elämäntapa, johon käytetään aikaa ja rahaa. Hevosia omistetaan, jos niiden pitäminen ja niillä harrastaminen vain on jollakin tavalla järkevästi mahdollista. Tällöin myös palvelujen ja tuotteiden markkinoiden laajentamiselle on edellytyksiä.

» Tallien ja harrastajien määrä on asettanut kuntien viranomaiset ja päättäjät uusien kysymysten eteen.»

Hevosten määrä Suomessa on lisääntynyt viimeisten 30 vuoden aikana 140 %: vuonna 1980 hevosia oli vain 31 500, vuonna 2013 niitä oli jo 75 000. Määrä kasvaa seuraavien vuosikymmenten aikana edelleen, ennusteen mukaan 90 000 hevoseen vuoteen 2030 mennessä. Tällä hetkellä vajaa puolet hevosista asuu maatiloilla. Naapurimaassamme Ruotsissa 2010 tehdyn selvityksen mukaan jo 75 % kaikista hevosista ja kaksi kolmasosaa kaikista talleista sijaitsee suurissa taajamissa tai taajamien läheisyydessä.

Hevostallitoiminta voi perustua yritys- tai harrastustoimintaan ja olla maatilan pää- tai sivutuotantosuunta. Usein yritystoiminta käynnistyy harrastuksen syventymisen myötä. Lisääntynyt tallien ja harrastajien määrä on asettanut kuntien viranomaiset ja päättäjät paikallistasolla uusien kysymysten eteen. Hevostoiminta taajama- ja maaseutumaisilla alueilla lähellä kaupunkia tai kuntakeskuksen sisällä voi herättää

vahvoja mielipiteitä. Erityisesti pääkaupunkiseudun ympärillä on paikoin jopa rajoitettu tallitoimintaa kiristämällä sijaintia ja rakentamismääräyksiä koskevia vaatimuksia, mikä näkyy alan yritysten investointien vähentymisenä näillä alueilla. Toisaalta jotkin kunnat haluavat aktiivisesti profiloitua hevosmyönteiseksi alueeksi, jonne alan yritystoiminta ja harrastajat ovat tervetulleita.

Hevonen tarvitsee tilaa. Hevosten hyvinvoinnin kannalta hevosten pito voidaan toisaalta toiminnallisesti järjestää järkevästi pienelläkin alueella.

Vuorovaikutuksia

Tutkimusten mukaan hevosalan toimintaedellytysten vahvistaminen vaatii dialogia ”alhaalta ylöspäin ja ylhäältä alaspäin”. Tämä on hankalaa, koska alan toimijakenttä on paikallistasolla epäyhtenäinen ja perustuu pitkälti vapaaehtoiseen yhdistystoimintaan ja pienyrityksiin. Toisaalta viranomaiset soveltavat säädöksiä paikallisesti eri tavoin. Lisäksi hevosiin ja alaan liittyvä päätöksenteko koskettaa kunnassa eri toimialojen työntekijöitä.

Alan kasvu tulee pitkälti harrasteratsujen määrän lisääntymisestä: viimeisen kymmenen vuoden aikana ratsutallien määrä on kaksinkertaistunut. Kaupunkien ympärille eri puolilla Suomea on muodostunut eräänlainen hevostilavyöhyke ns. rurbaneille alueille (rural-urban). Vaikka ratsastus usein mielletään nuorten tyttöjen harrastukseksi, enemmistö alan harrastajista on aikuisväestöä. Vuosina 2009–2010 toteutetun kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan ratsastusta harrastaa jo 81 000 aikuista, missä on kasvua 17 000 (+18 %) edelliseen tutkimukseen 2005–2006. Kasvu ensimmäiseen, 1994 tehtyyn liikuntatutkimukseen nähden on peräti 59 000 (+68 %) harrastajaa. 3–18-vuotiaiden keskuudessa vastaavassa ajassa kasvua on 16 000

◀ Hevoset ovat aina olleet osa suomalaista yhteiskuntaa siinä muuttuen ja sitä muuttaen.
Lähde: Matti Mahlamäkeä mukailten. Kuva: Katja Ranta

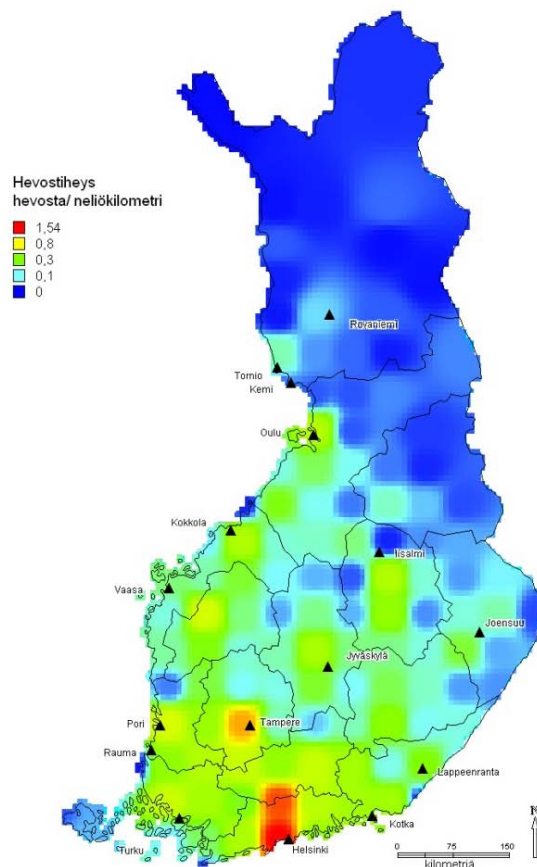
(+34 %), mikä on merkittävää, sillä ikäluokat ovat pienentyneet. Kaikkiaan ratsastuksen haluaa aloittaa jopa 74 500 uutta harrastajaa. Ratsastuksesta on tullut naisten tärkeä terveys- ja kuntoliikuntamuoto, joka koetaan myös elämyslajina.

Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanin projekti esittää kolmivuotisen tutkimuksensa tuloksena kirjassa *Hästsam – Konturer av en ny hästhusbållning* (2011) uusia toimintamalleja hevosalalle Suomeen, ”uutta hevosostaloutta”. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa maakunnallisten hevos-toimikuntien (Regional Horse Councils) perustamista ja sellaisten hevosalousohjelmien pilotointia, joilla edistetään liiketoimintaedellytysten lisäksi myös sosiaalisia vaikutuksia (esimerkiksi tasa-arvoisia liikuntamahdollisuuksia ja sosiaalista toimintaa).

Alan kasvu yhdistettynä yhdyskuntarakenteen kaupunkimaistumiseen tuo uudenlaisia haasteita niin hevosalalle itselleen kuin sitä ympäröiville sidos- ja rajapintatoimijoille. Asukaskeskittymien tiivistyminen ja maaseudusta vieraantuminen luo konfliktitilanteita esimerkiksi maankäytössä ja rakentamisessa. Tarvitaan uutta yhteistyömallia myös rajapintatoimijoiden kuten kuntien, elinkeinoelämän ja viranomaisten suuntaan. Yhteiskuntatieteiden professori Erland Eklundin sanoin kyseessä on ”uusi hevosalous, jossa hevosalan on avauduttava muille, mutta myös muiden alojen hevosalalle” (Hästsam 2011). Näin turvataan potentiaalisen kasvualan edistyminen.

Hevosalan kehittyminen ja sen tarjoamien mahdollisuuksien täysipainoinen hyödyntäminen edellyttää vuorovaikutuksen parantamista hevos toimijoiden ja viranomaisten välillä kaikilla tasoilla – paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Käytännön toimet nousevat paitsi alan toimijoiden tarpeista myös kaikista niistä tavoista, joilla hevosala voi olla hyödyksi kunnalle, kuntalaisille, elinkeinoelämälle, matkailulle sekä sosiaali- ja terveyspalveluille. Hevosalalla on tarjota aktiivista yritys- ja harrastustoimintaa, vireä yhdistystoiminnan kolmas sektori ja vetovoimaa alueille. Konkreettisesti tämä voi näkyä kunnassa lisääntyvänä yritystoimintana, uusina työpaikkoina, kasvavina vero- ja matkailutuloina, kuntalaisten vahvempuna aktiivisuutena, kunnan näkyvyytenä sekä säästöinä sosiaali- ja terveyspalveluiden saralla.

”Alan kasvu yhdistettynä yhdyskuntarakenteen kaupunkimaistumiseen tuo uudenlaisia haasteita niin hevosalalle itselleen kuin sitä ympäröiville sidos- ja rajapintatoimijoille.”

- ▲ Hevostiheys Suomessa (hevosia/neliökilometri). Kartta on laadittu vuoden 2005 tietojen perusteella. Lähteenä on Suomen Hippoksen kuntakohtainen hevosrekisteri, jossa hevosmäärät on ilmoitettu hevosenomistajan asuinkunnan mukaan. Kuntien kokovaikutuksen minimoimiseksi Suomi on jaettu 50 x 50 km:n kokosiin ruutuihin, joihin on otettu rekisterissä oleva hevosmäärä kyseisen ruudun alueelta. Kasvava hevosala-raportti (2007). Kartat © Varkia & Pussinen

- ▲ Hevoset ovat keskittyneet yhä enemmän sinne missä ihmisetkin ovat, kasvukeskusten lähetyville. Kuva Klaukkalan ratsastuskeskuksesta. Kuva: Hippolis, Sirpa Korhonen

1.2 HEVOSET MAASEUDULLA

Markku Saastamoinen

Hevonen on yhä näkyvämpi osa maaseutua. Maatalouden rakennemuutoksessa hevostalous on yksi maaseudun uusista ja kasvavista yritysmuodoista. Hevostalous tarjoaa maaseudulle uusia elinkeino- ja liiketoimintamahdollisuuksia. Hevosten pito vaikuttaa maaseudulla elinkeino- ja harrastustoimintana ja toisaalta maatalous- ja maaseutuyritysten hevostaloudelle tarjoamina palveluina.

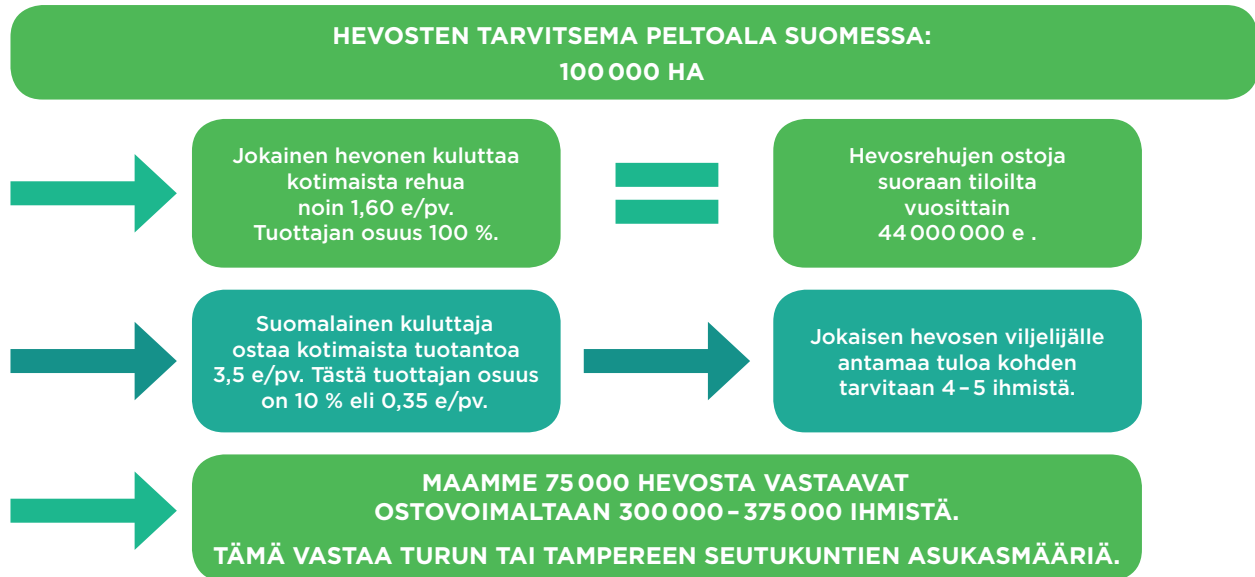
Hevosia ja hevostaloutta koskevat monet maaseutua, maankäyttöä, maataloustuotantoa ja ympäristöä koskevat määräykset ja ohjeet, mutta hevosta ei ole varsinaisesti erikseen otettu huomioon näitä koskevassa politiikassa. Hevonen luetaan EU:ssa tuotantoläimiin ja elintarvikeketjuun kuuluvaksi. Hevosalan yrittäjä on maatalousyrittäjien lomitusslain mukaan kunnallisten lomituspalveluiden piirissä silloin, kun yrittäjä on MYEL-vakuutettu. Muut eli YEL-vakuutetut hevosyrittäjät hankkivat lomituksen itse.

1.2.1 Hevosyritystoimintaa maaseudulla

Maamme hevoskannasta yhteensä 31 000 on maataloilta (2013). Hevosalan yritystoiminnasta kolme neljänestä sijoittuu maataloilta ja 17 % muutoin maaseudulle. Yleisimmät hevosalan toimintamuodot maataloilla ovat hevoskasvatus ja ravivalmennus. Muita toimintamuotoja ovat tallipaikkojen vuokraus (hevosten hoito), ratsastuskoulu- ja valmennustoiminta sekä hevoselämyspalvelut (maatilamatkailu, hevosvaellukset ja kotieläinpihat). Hevostyön kysyntä luonnon- ja maisema-arvoltaan arvokkaiden metsien hoidossa on synnyttänyt maaseudulle metsätöihin liittyviä palveluita tarjoavia yrityksiä (hevosmetsurit). Tulevaisuudessa ratsastukseen ja toisaalta ihmisten hyvinvointiin liittyvät toimintamuodot (esimerkiksi hevosavusteinen terapia) tulevat lisääntymään. Maamme eri alueiden välillä on eroja toimintamuotojen esiintymisessä.

Hevosia arvioidaan olevan runsaalla 11 000 maatilalla yhteensä 59 000 maatilasta. Tämä näkyy maaseutumaisemassa ja maaseudun yritystoiminnassa. Varsinaista hevostaloutta harjoitetaan 1 800 maatilalla, mikä on

HEVOSISTA SAATAVA TULO KOTIMAISELLE MAASEUDULLE

Laskettu Suomen elintarvikemyynnin perusteella. Lähde: MTT 2013.

enemmän kuin lammasta tai siipikarjatilajoja (tai näitä yhteensä) ja suunnilleen yhtä paljon kuin sikataloutta tai puutarhakasvituotantoa harjoittavia tiloja. Hevosalan palveluja tarjoaa lähes 1200 maatilaa, ja toiminta on yksi merkittävimmistä maaseudun palvelualoista. Päätuotantosuuntana hevosala on tällä hetkellä runsaalla 1000 tilalla, muutoin toiminta on sivutoimista, koska hevosilat ovat kooltaan yleensä pieniä. Monialaisista tiloista hevosalan palveluita tarjoaa vajaat 900 tilaa. Hevosala on kasvava maaseudun toimiala erityisesti muun kotieläintuotannon vähetessä.

Joissakin Euroopan maissa tuotetaan tammanmaitoa erikoistuotteena ihmisravinnoksi (allergiasairaalat) ja kosmetiikkateollisuuden raaka-aineeksi. Meillä maidontuotantoa ei ole harjoitettu muutamia pienimuotoisia yrityksiä lukuun ottamatta. Tammanmaidolla saattaa kuitenkin olla tulevaisuudessa kysyntää esimerkiksi hyvinvointi- ja terveyspalveluiden tuottamisen yhteydessä. Myöskään varsinaista hevoslihantuotantoa ei Suomessa ole, vaan kotimainen hevosenliha tulee vuosittaisesta poistumasta.

Hevoslihannon kulutus, noin 0,5 kg henkeä kohti, on suuruusluokaltaan samaa tasoa lampaan- ja poronlihan kulutuksen kanssa. Viidennes Suomessa kulu-

tusta hevosenlihasta on kotimaista, koska vain noin neljännes hevosista päätyy meillä teuraaksi. Suomeen tuodaan hevosenlihaa vuosittain yli 2 milj. kg, tätä nykyä pääosin Kanadasta ja Meksikosta. Oma tuotanto on alle 0,5 milj. kg. Euroopassa on useita maita, joissa kasvatetaan lihahevoseja, mutta nykyinen hintataso Euroopassa on paria maata lukuun ottamatta niin alhainen, että hevosenlihan tuotanto ei ole kannattavaa. Ulkomailla paras hinta maksetaan lihantuotantohevosista. Suomessa lisäteurastukselle on tilaa, mutta ongelmana on hevosia vastaanottavien teurastamoiden sijainti; sama tilanne on lampaiden kohdalla. Suomessa on 12 hevoseja vastaanottavaa teurastamoja, joten kuljetusmatka teurastamolle voi muodostua hyvinkin pitkäksi, etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Kuljetuskustannukset ovat näin ollen usein melko korkeat. Hevosien teurashinta Suomessa on 0,30–0,50 euroa/kg (2014). Lampaisiin ja hevosiin erikoistuneelle pien-teurastamotoiminnalle voikin olla mahdollisuuksia Suomessa. Kotimaisen hevosenlihan käyttö on perusteltua sekä eettisesti että ekologisesti.

1.2.2 Maaseutu monimuotoistuu

Hevosala on merkittävä tekijä maaseudun kehittämisessä ja maaseutumaiseman säilymisessä. Hevostalleja on Suomessa yhteensä 16000, mikä on

▲ Talli PuoliSata -kimppatallin jäseniä laiduntreffeillä. Tallin kahdella nuorella suomenhevosravurilla on 50 omistajaa. Kuva: Suvi Louhelainen

enemmän kuin muita kotieläintuotantotiloja yhteensä. Yli puolet talleista sijaitsee Etelä-Suomessa. Erittymisesti kaupunkien ja muiden asutuskeskittymien läheisyydessä olevalla maaseudulla hevostoimintaa on paljon, jolloin hevosten suora vaikutus maaseutuun näkyy selvimmin sekä maisemassa että alueen elinvoimaisuudessa. Laiduntavat hevoset pystyvät pitämään kunnossa laajoja alueita, joita ei käytetä ruuantuotantoon ja jotka muutoin saattaisivat pusikoitua ja avoimet peltomaisemat kadota. Näin hevosilla on selkeä vaikutus luonnon ja maiseman monimuotoisuuden sekä kulttuuriympäristöjen ylläpitämisessä.

Hevosrehun tuotanto on paitsi merkittävä tuotantomahdollisuus tuhansille maataloille myös luonnon monimuotoisuutta lisäävä tekijä. Hevoset ovat nurmirehujen käyttäjiä, joten yksipuolisen viljanviljelyn sijaan viljelyssä voidaan pitää myös nurmia (heinänviljely, laitumet), mikä parantaa viljelymaan laatua ja pelloilla elävän eliöstön elinmahdollisuuksia. Hevosheinän viljelyyn erikoistuminen tuo vaihtoehtoja maataloille ja on lisäksi kannattavaa verrattuna viljanviljelyyn. Yh-

den peltohehtaarin antama tuotto heinäviljelyssä on noin nelinkertainen viljanviljelyyn verrattuna. Rehuntuotannon lisäksi koko maassa on kysyntää laidunmaista, mikä sekin on mahdollinen palvelumuoto, jota maatilat voivat tarjota hevosten omistajille.

” Hevostalleja on Suomessa yhteensä 16 000, mikä on enemmän kuin muita kotieläintuotantotiloja yhteensä.

1.2.3 Mahdollisuuksia ja tuloja maaseudulle

Kaikkiaan hevosten tarvitsema peltoala on arviolta 100 000 ha. Nykyisillä rehuhinnoilla laskettuna jokainen hevonen kuluttaa suomalaista maataloustuotantoa rehuina (heinä, kaura) noin 1,6 eurolla päivässä, mikä raha tulee kokonaisuudessaan viljelijälle. Maamme elintarvikemyynnin arvon perusteella (MTT, 2013) voidaan laskea kunkin suomalaisen kuluttavan kotimaista tuotantoa noin 3,5 eurolla päivässä, josta

tuottaja saa 10 % eli 0,35 euroa. Näin laskien tarvitaan jokaisen hevosen viljelijälle antamaa tuloa kohden 4–5 ihmistä, jolloin maamme 75 000 hevosta vastaa ostovoimaltaan 300 000–375 000 ihmistä, mikä puolestaan on yhtä paljon kuin esimerkiksi Turun tai Tampereen seutukuntien asukasmäärä.

” Hevosyritykset tuovat liiketoimintamahdollisuuksia maaseudun yrityksille. Näitä ovat muun muassa kiinteistönhoitoon, rakentamiseen, lantahuoltoon ja koneurakointiin liittyvät palvelut.

Maaseudulla ja sen läheisyydessä toimivat hevosyritykset tuovat liiketoimintamahdollisuuksia maaseudun yrityksille. Näitä ovat muun muassa kiinteistönhoitoon, rakentamiseen, lantahuoltoon ja koneurakointiin liittyvät palvelut.

tiin liittyvät palvelut. Etelä-Suomessa maatalouden rakentaminen on ollut etupäässä hevostalouden rakentamista. Lisäksi talliyritykset ostavat lähialueilta eläinlääkintä-, kengitys-, lomitusta- yms. palveluita, ja hevosille ja talleille hankitaan myös tarvikkeita alueen kaupoista. Vuonna 2006 tehdyn opinnäytetyön mukaan yhdelle hevoselle ostetaan erilaisia palveluita 1 200–1 400 eurolla vuodessa. Hevostalouden rakentamisen investoinnit olivat huomattavat 2000-luvun alkupuoliskolla, ja investointeja tehdään jatkossakin, mistä saavat osansa myös maaseudun yritykset. On myös huomattava, että hevostoiminta auttaa muun muassa eläinlääkintäpalveluiden säilymisessä harvimmilla asutuilla alueilla, joilla on hevosalan yrityksiä muiden kotieläinten määrän ollessa jo vähäinen. Myös neuvontapalveluiden säilymiseen, kehittämiseen ja kannattavuuteen hevostoiminnalla on myönteinen vaikutus.

Ostopalveluiden lisäksi yritysten välinen yhteistyö luo mahdollisuuksia maaseudulla. Esimerkiksi matkailu-,

▲ Maatalouden rakennemuutoksessa hevostalouden on yksi maaseudun uusista ja kasvavista yritysmuodoista. Kuvassa Väreän hevostila Viidissä. Kuva: Hippolis, Anne Laitinen

ravitsemus-, hyvinvointi- ja elämyspalveluita tarjoavat maaseudun yritykset voivat tehdä yhteistyötä omia palveluitaan tuottavien ja myyvien hevosyritysten kanssa ja lisätä siten toimintansa käyttöastetta. Hajautetussa bioenergiantuotannossa hevosenlanta on potentiaalinen raaka-aine, jota on saatavilla ympärivuotisesti. Myös muu hevosenlannan käsittelyyn ja jatkojalostukseen liittyvä liiketoiminta (kompostointi, viherrakentaminen, lannoiteainevalmistus) voi olla mahdollista maaseutualueiden liiketoimintaa.

Vaikka suomalaisella maaseudulla on paljon tilaa, käydään parhaista asutuskeskittymien, kaupunkien ja taajamien läheisyydessä sijaitsevista maa-alueista kovaa kilpailua. Myös hevostaloutta harjoittavien yritysten on menestyäkseen sijaittava lähellä asiakkaita ja hyvien liikenneyhteyksien päässä. Lisäksi hevostoiminta vaatii paljon tilaa, mikä on otettava huomioon ko-alueiden kehittämisessä ja maankäytön suunnittelussa sekä valtakunnallisessa maaseutupolitiikassa.

LÄHTEET

- Hästsam – Konturer av en ny hästushållning. 2011. Svenska social- och kommunalhögskolan. Helsingin yliopisto.
- MTK, 2013. Hevosala suosiossa. www.mtk.fi/yrittajyys/yrittajyytta_maaseudulla/hevosyrittajyys.
- MTT, 2013. Suullinen tiedonanto Markku Saastamoinen, MTT Kotieläintuotannon tutkimus, Hevostalous.
- Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2013. Suomen maatalous ja maatalouselinkeinot 2013. MTT Taloustutkimus, Julkaisuja no. 114.
- Pussinen, S., Korhonen, J., Pölönen, I. & Varkia, R. 2007. Kasvava hevosal. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 19.
- Pussinen, S. & Thuneberg, T. 2010. Katsaus hevosalan yritystoimintaan. Raportti Hevosyrittäjyys 2009 -kyselystä. Hämeen ammattikorkeakoulu, Julkaisuja.
- Rummukainen, L. 2006. Hevostalous Hausjärven, Hyvinkään, Lopen ja Riihimäen alueella. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu, Hyvinkää.
- Saastamoinen, M. 2010. Hevosalan nykytila, haasteet ja tutkimustarpeet. Maataloustieteen päivät 2010. Suomen maataloustieteellinen seura. www.smts.fi.
- Tiilikainen, S. 2004. Hevostalous maataloilla. MTT:n selvityksiä 67.
- Tike, 2013. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. www.maataloustilastot.fi.

Mitä kunta voi tehdä?

- Huolehtia maaseudulla asumisen ja yrittämisen edellytyksistä yleensä (tieverkot, infrastruktuuri).
- Huolehtia hevostoiminnan edellytyksistä ja tarpeista esimerkiksi aluevarauksilla, maanhankinnalla ja kaavoituksella.
- Ottaa hevoselinkeinojen erityispiirteet, olosuhteet ja toimintaedellytykset huomioon ympäristönsuojelumääräyksissä ja rakennusjärjestyksessä.
- Käyttää hevosyrittäjien tarjoamia palveluja, Green Care -palveluja, maisemanhoitopalveluja (maisemalaiduntaminen, metsätyöt) jne.
- Tarjota maksullisia lomituspalveluita myös YEL-talliyrittäjille
- Tarjota alueita yritystoimintaan ja laidunnukseen.
- Tukea hevosalan seura- ja yhdistystoimintaa.